

دانشگاه پیام نور

واحد تهران جنوب (فردوسی)

رشته الهیات و معارف اسلامی، گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی تطبیقی مبانی، احکام و آثار نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی

استاد راهنما

دکتر محمدصادق جمشیدی راد

استاد مشاور

دکتر محمدحسن شببانی فر

نگارش

مهدیه چیت سازی

پاییز ۱۴۰۰

ب

تعهدنامه‌ی اصالت رساله یا پایان‌نامه

اینجانب مهدیه چیت‌سازی دانش‌آموخته‌ی کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته الهیات و معارف اسلامی، گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی که در تاریخ از پایان‌نامه خود تحت عنوان " بررسی تطبیقی مبانی، احکام و آثار نکاح موقت و مسیار در فقه و حقوق اسلامی " با کسب نمره و درجه دفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

(۱) این پایان‌نامه حاصل پژوهش و پژوهش انجام‌شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.

(۲) این پایان‌نامه قبلاً " برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پائین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان‌نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچ‌گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

مهدیه چیت‌سازی

تاریخ و امضاء:

تقدیر و تشکر

پس از خداوند متعال، از استاد فرهیخته جناب آقای جمشیدی‌راد به سبب آموزه‌ها و راهنمایی‌های ارزنده‌شان کمال تقدیر و تشکر را دارم. و همچنین از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر شیبانی‌فر سپاس‌گزارم. تمامی اساتید گروه الهیات و معارف اسلامی به ویژه اساتید گرامی که داوری این تحقیق را متحمل می‌گردند، تقدیر و تشکر می‌نمایم. از تمام اعضای خانواده‌ی عزیزم که حامیان معنوی من در دوره تحصیل بودند، تشکر می‌نمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده:
۲	فصل اول: کلیات تحقیق
۳	مقدمه
۳	۱-۱- مسأله تحقیق
۶	۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق
۷	۳-۱- اهداف تحقیق
۸	۴-۱- سؤالات تحقیق
۸	۵-۱- سوابق تحقیق
۱۲	۶-۱- شرح روش تحقیق
۱۴	۶-۱- سازماندهی مراحل و فصول تحقیق
۱۶	فصل دوم: مفهوم‌شناسی نکاح موقت و مسیار
۱۷	مقدمه
۱۷	۱-۲- مفهوم ازدواج و نکاح
۱۹	۲-۲- مفهوم ازدواج موقت
۲۰	۳-۲- مفهوم نکاح مسیار
۲۴	۴-۲- انواع ازدواج در جوامع مسلمان
۲۶	۱-۴-۲- الگوهای سنتی ازدواج در جوامع مسلمان:
۲۷	۲-۴-۲- الگوهای غیرسنتی ازدواج در جوامع مسلمان:
۳۱	۵-۲- پیامدهای انواع ازدواج‌های ثانویه موقت و مسیار و غیره
۳۵	فصل سوم: مبانی نکاح موقت و مسیار
۳۶	مقدمه
۳۶	۱-۳- زمینه‌ها و مبانی ازدواج موقت
۳۷	۲-۳- ازدواج موقت در کتاب و سنت و اجماع

۴۶	۳-۳- ارکان ازدواج موقت
۴۷	۳-۴- شرایط نکاح موقت در فقه و حقوق اسلامی
۶۴	۳-۵- تفاوت‌های ازدواج موقت و دائم
۶۶	۳-۶- نقد نکاح موقت
۶۹	۳-۷- زمینه‌ها و مبانی ازدواج مسیاری
۷۱	۳-۸- منابع اجتهاد نکاح مسیاری در اهل سنت: قیاس، استحسان، مصالح مرسله
۸۱	۳-۹- عمده دلایل ازدواج مسیاری
۸۵	۳-۱۰- ارکان ازدواج مسیاری (از دیدگاه اهل تسنن)
۸۶	۳-۱۱- شرایط ازدواج مسیاری
۸۷	۳-۱۲- تفاوت‌های نکاح مسیاری با ازدواج دائم
۹۰	۳-۱۳- تفاوت‌های نکاح مسیاری با نکاح موقت
۹۲	۳-۱۴- نقد ازدواج مسیاری
۹۸	فصل چهارم: احکام و آثار نکاح موقت و مسیاری
۹۹	مقدمه
۹۹	۴-۱- مرور مبانی نکاح موقت و مسیاری
۱۰۸	۴-۲- احکام نکاح موقت و مسیاری
۱۱۵	۴-۳- آثار نکاح موقت و مسیاری
۱۲۴	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
۱۲۵	۵-۱- جمع‌بندی از یافته‌های تحقیق
۱۳۳	۵-۲- نتیجه‌گیری نهایی
۱۳۴	۵-۳- پیشنهادات تحقیق
۱۳۶	فهرست منابع:
۱۳۶	منابع عربی:
۱۳۷	منابع فارسی:

چکیده:

ضرورت‌های زندگی مدرن و شرایط زمان، منجر به پذیرش و رواج ازدواجی نوپا تحت عنوان مسیاری در میان اهل سنت؛ به جای آنچه تحت عنوان ازدواج موقت در میان اهل تشیع وجود داشت، شده است. بر همین اساس، این تحقیق با هدف کلی بررسی تطبیقی مبانی و احکام نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی انجام شده است. این تحقیق با بهره‌گیری از روش اسنادی یا کتابخانه‌ای انجام شده است. ابزار تحقیق، فیش‌برداری از منابع فارسی، عربی و لاتین است و نحوه‌ی تحلیل و تطبیق اطلاعات هم به صورت تحلیل محتوای متون مرتبط، انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در زمینه‌ی مبانی و اهداف نکاح مسیاری و متعه، شباهت‌هایی زیادی قابل مشاهده است و به دلیل همین شباهت‌ها، نکاح مسیاری در فقه اهل سنت برای تحقق همان اهداف نکاح موقت، بدون استفاده از همین نهاد به خاطر برخی تفاوت‌های مذهبی، پی‌ریزی شده است. همچنین تشابهاتی از جمله ایجاب و قبول در هر دو نوع نکاح، قابل مشاهده است. اما تفاوت اصلی در تعیین مدت در نکاح موقت و عدم تعیین مدت در نکاح مسیاری؛ و همچنین اسقاط تمام یا بخشی از حقوق زن (مانند حق نفقه و سکونت و میت و بنا به نظر برخی حق ارث) و آزادی مطلق زن در نکاح مسیاری است. در زمینه‌ی احکام، تشابهاتی در احکام زوجین و مهریه (در صورت توافق) و حکم جواز این نوع ازدواج‌ها وجود دارد. اما مهمترین تفاوت دو نکاح این است که در نکاح موقت، مدت، معین است و در نکاح مسیاری، مدت، معین نیست و در نکاح مسیاری تعیین مهر در عقد لازم نیست، اما فقدان تعیین مهر در نکاح موقت، موجب بطلان آن می‌شود. در حالی که در ازدواج موقت مدت ازدواج باید تعیین شود. در زمینه‌ی آثار دو نکاح، تشابهاتی در انحلال و انفساخ نکاح موقت و مسیاری و عده مشاهده می‌شود، اما تفاوت‌های در چگونگی انحلال (لزوم طلاق در نگاه مسیاری و امکان استفاده از اتمام و بذل مدت در نکاح موقت) و تفاوت در مقتضای طلاق این دو نکاح، وجود دارد. تفاوت دیگر در زمینه‌ی توارث فرزند است که در نکاح موقت، مطرح اما در نکاح مسیاری، بلا تکلیف است. نتیجه‌ی نهایی اینکه این دو نوع ازدواج در مبانی و اهداف، به هم نزدیک‌اند، اما ازدواج موقت، برتری‌هایی در خصوص آثار نکاح مانند آثار مالی که برای زن در نظر گرفته می‌شود و شرط توارث فرزند، بر ازدواج مسیاری، برتری دارد.

کلیدواژه‌ها: احکام، آثار، مبانی، نکاح مسیاری، نکاح موقت.

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه

تحقیق حاضر با هدف کلی بررسی مقایسه‌ای یا تطبیقی احکام و آثار نکاح موقت با ازدواج مسیار انجام می‌شود. از این رو، نیازمند تشریح موضوع و مسأله تحقیق است. در این فصل به شرح موضوع و مسأله تحقیق، همچنین ضرورت انجام این تحقیق و سؤالات تحقیق، پرداخته شده است.

۱-۱- مسأله تحقیق

با توسعه زندگی معاصر و انواع چالش‌ها و مشکلات اقتصادی، مادی و اجتماعی آن، برخی از قراردادهای ازدواج جدید پدید آمده است. برخی از آنها ممکن است با مهمترین اهداف شرع در ازدواج برای رسیدن به ثبات و قصد دوام (برای هر دو همسر) در تعارض باشد. نمونه برخی از این قراردادهای جدید شامل ازدواج مسیار، ازدواج گردشگری و موقت (مدتی) باشد که همگی انواعی از ازدواج مخفی هستند (بدرالمنیر، ۲۰۱۸: ۱۵۰). برخی از این قراردادها اهداف اساسی ازدواج را نقض می‌کنند و ممکن است با اهداف شرعی و دوام نهاد خانواده، در تعارض باشند.

خانواده اولین بلوک سازنده جامعه مسلمانان است که توسط یک زن و مرد همراه با یک پیوند مقدس که ازدواج صحیح و دائم است، ساخته می‌شود. برای فرار از این ازدواج صحیح، انواع ازدواج ایجاد شده است مانند ازدواج متعه و مسیار و مانند آن (ابوالقاسم خلیفه فرج‌العائب، ۲۰۱۵: ۳۱۸). اعلامیه جهانی حقوق بشر در بند ۳ و ماده ۱۶ بیان کرده است که خانواده، طبیعی‌ترین و اساسی‌ترین رکن هر اجتماع است (نیک پور، ۱۳۹۵) و در برخی دیگر از کشورها هم، قوانین نابرابری تدوین شده است. برخی از کشورها، به جای بهره‌گیری از شیوه‌های موجود عقد نکاح، اقدام به شیوه‌های نو و ابتکاری می‌کنند. ادامه‌ی این روند ممکن است پیامدهای نامطلوب را به دنبال داشته باشد. نکاح موقت از احکام اسلام و تشیع است و مشروعیت آن چنانچه از روایات و دلایل، استنباط می‌شود برای مواقع اضطرار به‌عنوان عامل بازدارنده روابط و لذت‌جویی‌های

نامشروع و غیرطبیعی، تلویحاً پذیرفته شده است. درحالی که اهل سنت، ازدواج موقت را مشروع نمی‌دانند و در عوض، ازدواج مسیاری را مطرح نموده‌اند. درحالی که نکاح مسیاری، مشکلات زیادتری را برای زنان نسبت به نکاح موقت، ایجاد می‌کند. بیم آن می‌رود که چنین ازدواج‌هایی، در کشورهای اسلامی (اسلامی شیعه) از جمله کشور ما رواج یابد.

مفاد قراردادهای ازدواج از جامعه و کشوری به کشور دیگر متفاوت است و حتی برخی از آنها مشمول مقررات اجباری هستند (بدرالمنیر، ۲۰۱۸: ۱۵۰). هر یک از این انواع قراردادهای ازدواج، ممکن است دارای مزایا و معایبی باشد، اما به دلیل تسلط فساد بر برخی از این ازدواج‌ها از آن جلوگیری می‌شود و یا تلاش می‌شود تا اصلاح گردد تا مزایای آن بیشتر شود (بدرالمنیر، ۲۰۱۸: ۱۵۱). هرچند که در بسیاری موارد حتی در ازدواج دائم (در کشورهای توسعه‌نیافته) توازن یا وزن منافع برای همسران برابر نیست؛ اما در بسیاری از ازدواج‌های نوظهور، این توازن، بسیار کمتر شده است.

نکاح موقت از احکام اسلام و تشیع است، مشروعیت این نوع نکاح چنانچه از روایات و دلایل، استنباط می‌شود؛ برای مواقع اضطراری و عامل باز دارندی روابط نامشروع و لذت‌جویی‌های نامشروع و غیرطبیعی، است. این نوع ازدواج (موقت) در چنین مواقعی، می‌تواند راه چاره‌ای برای پیشگیری از صدمات بیشتر به پیکریه‌ی جامعه باشد (میرشمسی، ۱۳۸۷: ۱۱۶). در ازدواج موقت، زن شخصاً یا به وسیله وکیل، خود را برای مدت معلومی با مهریه تعیین شده به ازدواج مردی در می‌آورد که ازدواج با او نیز مانع شرعی نداشته باشد. اگرچه در تشیع تأکید شده که نکاح موقت تنها برای جوانان مجرد و برخی مردان در حال ضرورت، می‌باشد و این نوع ازدواج (موقت) فقط برای رفع اضطرار و مواقع خاص است (همان: ۱۱۷). اما با این حال، اهل تسنن ازدواج موقت را مشروع نمی‌دانند؛ درحالی که برای پاسخ به نیازهای برخی مردان و زنان جوان، نوع دیگری از ازدواج یعنی ازدواج مسیاری را مطرح نموده‌اند. مسیاری، نوعی ازدواج دائم است که در آن شرط می‌شود، زن حق نفقه و هم‌خوابگی نداشته باشد و شوهر مختار باشد که هر وقت بخواهد نزد زن

برود؛ در عوض زن نیز در زندگی خود آزاد باشد و مرد نسبت به او هیچ ریاست و مدیریتی نداشته باشد (صادقی، ۱۳۸۷: ۴۵). با نگاه عمیق می‌بینیم که وادی امر این دو نوع ازدواج به هم نزدیک‌اند، اما ازدواج موقت، برتری‌هایی در خصوص آثار نکاح بر ازدواج مسیاری دارد که شروط توارث و فرزند و آثار مالی که برای زن در نظر گرفته می‌شود، از آن جمله‌اند.

فقدان نکاح موقت از یک سو و مشکلات اقتصادی و موانع اجتماعی نکاح دائم از سوی دیگر، موجب شده تا ابتدا در عربستان و سپس سایر کشورهای سنی مذهب عرب حوزه خلیج نیز از آن استقبال نمایند (رضائی، ۱۳۹۱: ۱). این نوع ازدواج در دهه ۱۹۹۰ در عربستان سعودی ظاهر شد و به کویت گسترش یافت، بحرین، امارات و قطر و ممکن است به سایر کشورها نیز سرایت کند (ابوالقاسم خلیفه فرج‌العائب، ۲۰۱۵: ۳۱۹). در واقع، با توجه به وجود نکاح موقت و احساس نیاز به این نوع ازدواج‌ها در جوامع، اخیراً فقهای اهل سنت به پذیرش نهاد جدیدی به نام «نکاح مسیاری» اقدام کرده‌اند.

این نوع ازدواج اگرچه به ازدواج متعه نزدیک است، اما از یک جهت مخالف مقتضای عقد است و از جهت دیگر موجب خلل در مقدار مهر و کم یا زیاد بودن آن می‌شود (قرافی، ۱۹۹۴ م: ج ۴، ص ۴۰۴). برخی از علما آن (ازدواج مسیاری) را مباح دانسته و فقط در لزوم نفقه آن اختلاف نموده‌اند (حصکفی، ۱۳۶۸ ق: ج ۳، ص ۵۷۷)؛ اما به نظر بسیاری از علمای (خصوصاً شیعه)، از آنجا که این نوع ازدواج در سرزمین‌های اسلامی در زمان پیامبر (ص) و خلفا رایج نبوده؛ لذا از نظر این عده، دارای اشکال شرعی نیز می‌باشد (مروزی، بی‌تا: ج ۱، ص ۹۳). اگرچه نکاح مسیاری، مشکلات زیادتری را برای زنان نسبت به نکاح موقت، ایجاد می‌کند، با این حال، بیم آن می‌رود که چنین ازدواج‌هایی، در کشورهای اسلامی از جمله کشور ما نیز رواج یابد.

با توجه به مسأله‌ی مطرح‌شده این سؤال پیش می‌آید که احکام و آثار نکاح موقت با ازدواج مسیاری، چه تفاوتها و شباهتهایی با هم دارند و مزایا و معایب کدام نوع، بیشتر است. لذا بررسی مقایسه‌ای یا تطبیقی به این منظور، صورت گرفت. در واقع از آنجایی که ازدواج مسیاری در میان

تشیع (در کشور ما) و در مقابل، نکاح مسیار هم در میان اهل تسنن (بیشتر در عربستان) رواج دارد، لذا این بررسی تطبیقی، خواه ناخواه علاوه بر تطبیق مبانی و احکام و آثار این دو نوع ازدواج، به تطبیق دو فرقه (تشیع و تسنن) در این رابطه نیز پرداخت.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

تردیدی نیست که زندگی زناشویی و آنچه مربوط به آن است، از جمله بنیادها، شرایط و حقوق و وظایف، شایسته‌ی تحقیق و مطالعه است، نه به دلیل کمبود آنچه در مورد آن نوشته شده است، بلکه به دلیل شرایط تجدیدپذیر و در حال تغییر، و این تجدید و تغییر شامل مفاد و تعهدات ازدواج نیز است (ابوالقاسم خلیفه فرج العائب، ۲۰۱۵: ۳۱۸).

همانطور که در مسأله‌ی تحقیق بیان شد، فقهای اهل سنت، نکاح موقت (یا متعه/صیغه) را شرعاً حرام تلقی می‌کردند، درحالی که ازدواج مشابه و مضرتر یعنی ازدواج مسیار را به جای آن تجویز نموده‌اند. این وضعیت، ضروری می‌سازد که محقق به بررسی عمیق این موضوع از جنبه تطبیق احکام و آثار این دو نوع نکاح، بپردازد.

فقهای اهل سنت یا فقهای عامه درباره ازدواج موقت با فقهای امامیه اختلاف نظر زیادی دارند و هرکدام یکی از انواع نکاح‌های غیردائم (موقت/صیغه/متعه/مسیار/ نهاریات/لیلیات و...) را باطل می‌دانند. حال آن که در برخی مواقع به نکاح غیردائم هم احساس نیاز می‌شود که می‌توان دلایلی را نیز برای این مدعا ذکر نمود. با توجه به مزایای نکاح موقت و ویژگی‌های آن و احساس نیاز به این ازدواج در جوامع که اخیراً فقهای اهل سنت را به پذیرش نهاد جدیدی به نام «نکاح مسیار» وا داشته است، لازم است که به بررسی دقیق‌تر نکاح موقت و مسیار اقدام گردد.

اگرچه هیچ‌کدام از این ازدواج‌ها، ارزش و اعتبار ازدواج دائم را در نزد خدا و خلق ندارد، با این حال، می‌توان با تطبیق شیوه‌های مطرح‌شده، به شناخت شیوه‌ی بهتر پی برد و همچنین با تحقیق در این باره، باید مانع رشد و رواج شیوه‌های ناصحیح ازدواج در جامعه شد.

چنین بررسی‌هایی، نظیر بررسی حاضر می‌تواند از سویی نقاط قوت نکاح موقت را و از سوی دیگر، نقاط ضعف نکاح مسیاری را برای متریقی ساختن احکام و مقررات آن آشکار سازد. لذا این مطالعه تطبیقی، می‌تواند راهی باشد تا علاوه بر جلوگیری از بروز مسائل و مشکلات حقوقی و اجتماعی و فرهنگی، در عین حال در زمینه رفع مشکلات ناشی از آثار شیوه‌های ناصحیح ازدواج، حرکت دهد.

به‌طور کلی، تحقیق پیرامون نکاح مسیاری، در کشور ما تازگی دارد. خصوصاً این که بررسی حاضر قصد دارد، این موضوع را در تطبیق چندگانه یعنی تطبیق بین مبانی، احکام و آثار نکاح مسیاری با نکاح موقت در مذهب تشیع و تسنن، اقدام کند. تحقیقی دقیقاً با عنوان تحقیق حاضر، که با این دید چندگانه به تطبیق دو نوع نکاح پرداخته باشد، بسیار کم‌یاب و تقریباً نایاب است.

با توجه به مراتب فوق، مهمترین، کاربرد متصور از این تحقیق، گوشزد کردن و پیشگیری از رواج ازدواج‌های نوساخته در کشورهای اسلامی از جمله کشور ما است. در همین راستا، نتایج تحقیق نیز می‌تواند در نهادها و موسسات فقهی و حقوقی، دفاتر و شوراهای تبلیغات اسلامی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، دانشگاه مذاهب اسلامی و نظایر آن، مورد استفاده قرار گیرد.

۱-۳- اهداف تحقیق

۱-۳-۱- هدف اصلی:

هدف اصلی یا کلی تحقیق، بررسی تطبیقی مبانی، احکام و آثار نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی از جنبه شباهتها و تفاوتها است.

۱-۳-۲- اهداف فرعی:

هدف فرعی اول:

هدف فرعی اول:

بررسی تطبیقی شباهتها و تفاوت‌های مبانی نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی است.

هدف فرعی دوم:

بررسی تطبیقی شباهتها و تفاوت‌های احکام نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی است.

هدف فرعی سوم:

بررسی تطبیقی شباهتها و تفاوت‌های آثار نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی است.

۱-۴- سوالات تحقیق

۱-۴-۱- سؤال اصلی:

شباهتها و تفاوت‌های مبانی، احکام و آثار نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی در تطبیق با

هم چگونه است؟

۱-۴-۲- سوالات فرعی:

سؤال فرعی اول:

شباهتها و تفاوت‌های مبانی نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی چگونه است؟

سؤال فرعی دوم:

شباهتها و تفاوت‌های احکام نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی چگونه است؟

سؤال فرعی سوم:

شباهتها و تفاوت‌های آثار نکاح موقت و مسیاری در فقه و حقوق اسلامی چگونه است؟

۱-۵- سوابق تحقیق

در اینجا به نمونه تحقیقات نزدیک به موضوع تحقیق حاضر، اشاره می‌گردد. این یادآوری به این

منظور است که در پایان و پس از اتمام مراحل تحقیق حاضر، به مقایسه بین نتایج تحقیق حاضر با

نتایج به دست آمده از تحقیقات سابق، اقدام و نتیجه‌گیری نهایی، صورت پذیرد.

محمد صادقی (۱۳۸۷). اهل تسنن و ازدواج مسیاری:

در این تحقیق ابتدا بیان می‌کند که ازدواج مسیاری نوعی ازدواج است که در سال‌های اخیر در برخی از کشورهای اسلامی از جمله عربستان رواج یافته و مورد استقبال عده‌ای از مردان عرب قرار گرفته است. از آنجا که اهل سنت ازدواج موقت را مشروع نمی‌دانند؛ آنها برای پاسخ به نیازهای برخی مردان و زنان جوان (و عذب)، ازدواج مسیاری را جایگزین نموده‌اند. مسیاری، نوعی ازدواج دائم است که در آن شرط می‌شود، زن حق نفقه و هم‌خوابگی نداشته باشد و شوهر مختار باشد که هر وقت بخواهد نزد زن برود؛ در عوض زن نیز در زندگی خود آزاد باشد و مرد نسبت به او هیچ ریاست و مدیریتی نداشته باشد. نکته مهم این است که در این نوع ازدواج، تعادلی بین حقوق و تکالیف زوجین دیده نمی‌شود و زنان از بلا تکلیفی بیشتری (حتی نسبت به ازدواج موقت) رنج می‌برند، محقق در این تحقیق شرایط ازدواج مسیاری و دلایل علمای موافق و مخالف اهل سنت را مورد نقد و بررسی قرار داده است.

دکتر فاطمه میرشمسی (۱۳۸۷): بررسی آثار واحکام نکاح موقت، مذمومیت و ممدوحیت آن با رویکرد به روایات اهل بیت (ع).

به نظر گفته‌ی این محقق، در ازدواج موقت، مهر و مدت باید ذکر گردد؛ عدم ذکر مهر در عقد موقت موجب بطلان عقد شده و ذکر نکردن مدت بنا بر نظر برخی از علما و محققین، موجب دائمی شدن ازدواج و به نظر عده‌ای دیگر حتی باعث بطلان عقد می‌شود. در نکاح موقت زوجه حق نفقه و ارث ندارد، فقها معتقدند که با شرط ضمن عقد، می‌توان نفقه را هم برای زن در نظر گرفت؛ اما در مورد ارث نظرات بسیار مختلف است. انحلال ازدواج موقت به چند صورت واقع می‌شود: انقضای مدت، بذل مدت، فسخ نکاح، فوت یکی از زوجین. در این ازدواج نیز زوجه پس از انحلال در صورت داشتن روابط زناشویی موظف به نگهداشتن مدت یا عده است. در این نوع عقد (موقت) نیز زن مالک تمام مهر می‌شود. ازدواج موقت اگر در معرض ازدواج دائم قرارگیرد، خطر فروپاشی بنیاد خانواده و یا به‌طور کلی، شکل نگرفتن آن می‌رود. به همین دلیل، در

روایات اهل بیت علیهم السلام هم ازدواج موقت فقط برای موارد خاص و اضطرار توصیه شده و در سایر موارد عملی زشت و ناپسند تلقی شده است، از جمله برای مردان زن‌دار و دختران باکره عملی زشت و ناپسند تلقی شده است.

هادی نیازی (۱۳۸۸). تحلیل فقهی نکاح مسیاری:

نکاح مسیاری عقد شرعی است که با جاری کردن صیغه‌ی ایجاب و قبول توسط ولی و زوج یا وکیل آنها در حضور شهود جامع شرایط بر مهر معینی، موجب حلیت استمتاع زوجین می‌شود. با این تفاوت که زوجه با رضایت خود از بعضی یا تمام حقوق مانند نفقه، مسکن و میت گذشت می‌کند. نکاح مسیاری مانند نکاح متداول فقهی محدود به زمان نیست و همچون نکاح صحیح شرعی با طلاق و خلع و فسخ منحل می‌شود و گذشت زمان تأثیری در انحلال آن ندارد. به طور کلی تمامی شروط و ارکان لازم در نکاح صحیح شرعی در نکاح مسیاری هم وجود دارد و همه آثار شرعی مترتب بر نکاح مرسوم در منابع شرعی بر نکاح مسیاری هم مترتب است. تفاوت دیگری که میان نکاح متداول فقهی و نکاح مسیاری وجود دارد این است که در نکاح مسیاری، زوجه از تمامی یا جزئی از حقوق ناشی از عقد نکاح و غالباً ارتباط میان زوجین در طول روز صورت می‌گیرد.

محمد تاشکایاناتان (۱۳۸۹). ازدواج موقت و نکاح مسیاری در فقه فریقین:

اصل حلیت نکاح متعه بین فرق اسلامی اتفاقی است. و آنچه که مورد اختلاف است. این است که نکاح متعه تحریم و نسخ شده است یا نه؟ مدعیان تحریم و نسخ نکاح متعه از قرآن و سنت و اجماع و عقل دلائلی آورده‌اند. ولی این دلائل در حدی نیستند که بتوانند بقای حلیت متعه را مخدوش کنند.

گیتی رضائی (۱۳۹۱) وضعیت حقوقی نکاح مسیاری و مقایسه آن با نهادهای مشابه:

نکاح مسیاری در ظاهر نوعی ازدواج دائم و در واقع ازدواجی موقت است که در سالیان اخیر از عربستان سعودی آغاز شد و فقدان نکاح موقت از یک سو و مشکلات اقتصادی و موانع اجتماعی نکاح دائم از سوی دیگر، موجب شد تا اعراب سنی مذهب سایر کشورهای عربی حوزه خلیج

فارس نیز از آن استقبال نمایند. در نکاح مسیار اصل بر تخفیف به مرد است و اغلب در آن شرط می‌شود که زن حق مبیعت، مهریه و نفقه نداشته و شوهر می‌تواند هر وقت بخواهد به نزد زن برود و زن نیز در رفت و آمدهای خود آزاد است.

طاهر علی‌محمدی، عبدالجبار زرگوش و عبدالجبار زرگوش نسب (۱۳۹۵). بررسی فقهی تربیتی ازدواج مسیار در مطابقت با ازدواج دائم و موقت:

ازدواج مسیار که در کشورهای حوزه خلیج رواج یافته، به نکاحی گفته می‌شود که برخی شرایط نکاح دائم مثل ایجاب و قبول و مهریه را دارا است، اما در آن، التزامی به حقوق زوجیت وجود ندارد و زوجه باید از برخی حقوق خویش، مانند حق نفقه، سکنی، لباس و حق قسم و... بگذرد، تا آزادی‌های بیشتری را کسب نماید. در باره جواز و یا عدم جواز این ازدواج میان فقهای اهل سنت اختلاف وجود دارد. با توجه به ابتلای بخشی از جامعه (سنی مذهب) از یک سو و آثار تربیتی منفی بسیار آن از سوی دیگر، باید به این نوع ازدواج توجه ویژه گردد. بنابراین، بررسی مشروعیت این ازدواج در مقایسه با شرایط و لوازم نکاح دائم و موقت و بیان آثار تربیتی آن در مقایسه با ازدواج‌های مذکور ضرورت می‌یابد. محقق در این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی انجام پذیرفته، چنین نتیجه گرفته است که ازدواج مسیار به دلیل عدم مطابقت با ازدواج دائم معتبر، از نگاه اهل سنت و امامیه و تفاوت ماهوی با نکاح موقت، و نداشتن دلیل جداگانه، مشروعیت ندارد.

زارعی، سیده سعیده و عارفیان، عبدالحمید (۱۳۹۶). بررسی آثار منفی تربیتی ازدواج مسیار از دید علمای اسلامی.

در این تحقیق، محققین به بررسی آثار منفی تربیتی ازدواج مسیار اقدام نموده‌اند. ازدواج مسیار، به نکاحی گفته می‌شود که برخی شرایط نکاح مثل ایجاب و قبول و مهریه را دارد، اما در آن، التزامی به حقوق زوجیت وجود ندارد و زوجه از برخی حقوق، مانند حق نفقه، سکنی، لباس و حق قسم، از حق خود می‌گذرد. اگرچه فقها عامه در مورد حکم نکاح مسیار چهار نظریه ارائه داده‌اند، اما

اکثریت قریب به تمامیت آنان، حکم به صحت نکاح مسیاری و شرط آن نموده و آن را دارای تمام ارکان و شرایط نکاح شرعی دانسته‌اند. نکاح مسیاری ماهیتاً و از حیث نتیجه، شبیه به نکاح ازدواج موقت است، اگر چه ظاهر و چهره نکاح دائم را دارد. تمام آنچه در مسیاری است به نحو اتمّ و اکمل در نکاح موقت هم مورد تشریح قرار گرفته است. فقط در این نوع نکاح، حق نفقه، مبیّت و حق مسکن از حقوقی است که باید زوجه از آن صرف نظر کند تا استقلال و آزادی عمل بیشتری کسب کند. یعنی زوجه در ازای اسقاط این حقوق، در زندگی خویش آزاد است و استقلال دارد. در عوض در این ازدواج مرد می‌تواند بدون محدودیت در زمان دلخواه نزد همسرش برود.

۱-۶- شرح روش تحقیق

روش تحقیق:

هنگامی که موضوع مورد مطالعه در گذشته اتفاق افتاده و یا به شکلی مربوط به گذشته باشد، مطالعه به صورت کتابخانه‌ای (اسنادی)، صورت می‌گیرد. پس می‌توان گفت با توجه به آن که هدف تحقیق حاضر نیز بررسی تطبیقی فقهی و حقوقی یعنی طرحی در گذشته است، بر همین اساس، روش این تحقیق هم، روش کتابخانه‌ای است. اما از آنجاکه در دو حوزه‌ی نسبتاً متفاوت (دو نوع نکاح در دو فرقه از فرق اسلامی) به مطالعه پرداخته شده است، نوع تحقیق حاضر، توصیفی و تطبیقی هم است. به عبارتی، تحقیق بعد از توصیف مبانی، احکام و آثار دو نوع نکاح (موقت و مسیاری) در دو حوزه فقهی تشیع و تسنن؛ به دنبال تطبیق این موارد در این دو حوزه نیز است. پس، تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی - تطبیقی به‌شمار می‌رود که به روش اسنادی است. پس از مطالعه و جستجو در منابع علمی و مکتوب (چاپی و الکترونیکی) محقق در صدد ثبت مرتبط‌ترین اطلاعات در پاسخ به سؤالات تحقیق بر روی فیش‌ها بود و اطلاعات مرتبط با موضوع تحقیق بر روی فیشها ثبت و دسته‌بندی شد.

روش و ابزار گرد آوری اطلاعات:

ابزار تحقیق یکی از مهم‌ترین موضوعات است که بر تحقیق و نتایج تحقیق، اثر می‌گذارد و عمدتاً به هدف تحقیق، ماهیت و موضوع، امکانات اجرایی تحقیق و سؤالات تحقیق بستگی دارد. چنانچه اشاره شد، اصل و مبنای این تحقیق روش کتابخانه‌ای و مطالعه و تدقیق در کتب فقهی و حقوقی و قانونی است. زیرا با توجه به موضوع تحقیق که از طرفی پیشینه بسیار اندکی دارد، گردآوری اطلاعات تحقیق براساس منابع کتابخانه‌ای و فیش‌برداری از این منابع بوده است.

برای ثبت اطلاعات هم از فیش‌برداری سنتی و الکترونیک استفاده شد. یعنی گردآوری اطلاعات از طریق فیش‌برداری از همان کتب و منابع فوق صورت گرفت.

قلمرو تحقیق:

دامنه یا قلمرو تحقیق از لحاظ موضوعی، مبانی، احکام و آثار دو نوع نکاح موقت و مسیار در دو فرقه اسلامی تشیع و تسنن است.

جامعه و نمونه تحقیق:

جامعه مورد مطالعه: در تحقیقات کتابخانه‌ای، از ابزار مکتوب یعنی کتب و مجلات، استفاده می‌شود. کتاب‌های فقهی و متون حقوقی و تحقیقات عملی و مقالات مجلات تخصصی، جامعه مورد مطالعه در تحقیق حاضر هستند. چون از این منابع موجود در کتابخانه، اعم از کتاب‌ها، مجموعه مقالات و مجلات، استفاده شد.

حجم نمونه: در این تحقیق، نمونه‌گیری خاصی صورت نگرفت. از تمام جامعه‌ی مورد مطالعه که در دسترس محقق است، به عنوان نمونه‌ی تحقیق، استفاده شد.

روش نمونه‌گیری: نمونه‌گیری در این تحقیق، از نوع دسترس‌پذیر است چون محقق از هر منبع مرتبطی که به آن دسترسی داشته باشد، استفاده نمود.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

در تحلیل اطلاعات گردآوری شده در تحقیقات کتابخانه‌ای، معمولاً از تحلیل محتوای مطالب استفاده شد. از این‌رو، در تحقیق حاضر هم تحلیل اطلاعات با طبقه‌بندی و تحلیل محتوای فیشها به انجام رسید.

۱-۶- سازماندهی مراحل و فصول تحقیق

به پیروی از تحقیقات رشته حقوق، فرایند اجرای تحقیق حاضر در ۵ مرحله به انجام رسیده است. محقق برای تهیه مباحث به منابع کتابخانه‌ای و اسناد مانند منابع و اسناد و کتب حقوقی و دینی و نیز مقالات و تحقیقات مرتبط با موضوع، مراجعه نموده و نتایج حاصل از آنها را در ۵ فصل تنظیم و ارائه نموده. لذا ساختار کلی پایان نامه از پنج فصل تشکیل شده است.

در فصل اول، چنانکه ملاحظه می‌شود، کلیات تحقیق شامل بیان مسأله تحقیق، اهمیت موضوع و ضرورت تحقیق، اهداف و سؤالات تحقیق، و مختصری در خصوص سابقه موضوع و روش تحقیق ذکر شده است.

فصل دوم، با عنوان کلی نکاح موقت، مختص بررسی مفاهیم پایه‌ای و کلیات نکاح موقت اعم از تعریف این نوع نکاح، ارکان و شرایط آن، انتقادات وارده بر آن، آثار آن و سایر مطالب در چندین بخش است.

فصل سوم هم با عنوان کلی نکاح مسیاری، به بررسی مفاهیم پایه‌ای و کلیات نکاح مسیاری اعم از تعریف این نوع نکاح، ارکان و شرایط آن، انتقادات وارده بر آن، آثار آن و سایر مطالب مرتبط در چندین بخش پرداخته شده است.

فصل چهارم، چون در پی پاسخگویی به سؤالات تطبیقی و رسیدن به اهداف تحقیق است، لذا با عنوان یافته‌های تطبیقی و استقصای موارد شباهت و تفاوت به بررسی سؤالات تحقیق اختصاص داده شده است. در این فصل به مقایسه احکام و آثار نکاح موقت با ازدواج مسیاری هم به تفکف هر سوال و هم از جنبه‌ی تفاوتها و شباهتهای دو نکاح، از منظر تطبیقی اقدام شده است.